

LATVIJAS VALKA

Skats uz Latvijas Valku.

“Cik savādi! Nevienam nenāks prātā runāt un rakstīt par Latvijas Rīgu, Latvijas Liepāju, Latvijas Jelgavu. Minot šīs pilsētas, mēs arī bez Latvijas nosaukumiem atzīsim tās par savām. Valka šai ziņā ir izņēmums. Pēc Valkas sadalīšanas starp Latviju un Igauniju, Latvijai piešķirtā daļa ir tapusi par Latvijas Valku.”

Aleksandrs Upītis. No cikla “Pa Latviju”

***

Tai laikā, kad vēl par Krievijas likteņa lēmēju un noteicēju bij cārs Aleksandrs II., kad mūsu šauro dzimteni pārvaldīja viņa pilnvarotie gubernatori un landratu kolēģijas, kad vārdu «Latvija» latvietis atklāti nedrīkstēja izrunāt, — Ziemeļu Vidzemē, uz igauņu robežas, atradās kāda klusa vietiņa, kurai latvju garīgā dzīvē vairāk kā pus gadusimteni piekrita ievērojama loma.

Šai klusā vietiņā, kas atradās pie Valmieras - Valkas lielā pasta lielceļa, iepretim Lugaža mācītāja muižai, zem kuplo, nosirmojušo egļu zariem, pulcējās latvju jaunekļi, lai gūtu zinības un draudzētos ar daiļo dziesmu garu, lai varētu vēlāk to sludināt savai tautai un dzimtenei. Nākošie gaismas nesēji un brīvības sludinātāji, gan apzinīgi, gan neapzinīgi, te vispirms kala ieročus, ar kuriem cīnīties pret toreiz valdošo un vadošo pārvācošanās ideju, kura kļuva kultivēta kā skolās un baznīcās, tā arī vispār sabiedriskā dzīvē.

Šie ieroči nebija ne akmens, ne dzelzs, ne tērauds, bet gan tautas īpatnējais noskaņu apdvestais gars.

***

Biju 16 g. vecs, kad nonācu mūsu apriņķa pilsētiņā Valkā. Tā bija vēl itin maza, ar kādiem 3½tūkst. iedzīvotājiem. Uz tādu lauku jaunēkli, kāds es biju, neaptēsts, nepiedzīvojis, pilsētu neredzējis, viņa atstāja tomēr diezgan dzīvu, ierosinošu iespaidu. Ja arī katra diena nedeļa ko ievērojamu, tomēr pastāvīgā vietas un notikumu maiņa, satiksme ar pasauli, neredzētais, nedzirdētais, saistīja uzmanību pietiekoši lielā mērā, lai tas viss iespiestos atmiņā uz ilgākiem laikiem.

Un bija arī ko redzēt: Bruģētās ielas, plašais tirgus laukums, staltais rātuzis, draudzes un apriņķa skolas, pāris meiteņu skolas, progimnāzija, divi skolotāju zemināri, divas luterāņu un viena pareizticīgo baznīca, vācu «Musse», latviešu Saviesīgā Biedrība un Kajandera fotogrāfija ar spiestuvi, no kurienes ik sestdienas iznāca “Walkscher Anzeiger” ...

Biju vēl jauns zēns, pasauli neredzējis, ar dzīvi neiepazinies, kad man gadījās retā izdevība sastapties ar dievu skūpstīto.

Pārbraucis no skolas pie vecākiem uz «suņu dienām», dzirdu par kādu retu un ļoti ievērojamu koncertu mūsu skolotāju pilsētiņā Valkā. Bija agris vasaras rīts. Kalendārs rādīja 1886 gada jūnija mēneša 8. dienu. Zināmā uzbudinājumā un ar ilgām traucamies pa Gaujenes-Valkas pasta lielceļu uz priekšu. Un, lūk, pēc kādu 7-8 stundu ilga brauciena ieraudzījām pilsētas torņus. Starp tiem izcilus vieta piekrita slaidajam pilsētas Jāņa baznīcas tornim.

***

Runājot par Latvijas valsts sākumu, arvien būs jāatceras Valka 1916. un 17. gados. Tāpat ar Valkas vārdu saistīts mūsu Vadoņa dr. Kārļa Ulmaņa politiskās darbības sākums. Valkā toreiz bija centrs, kurā satecēja visi domu pavedieni, kam bija lemts atdzīvināt neatkarīgas Latvijas vārdu. Valkā dzīvoja vai uz Valku brauca visi tā laika politiķi..

Valkā sanāca zemnieku kongress. Tur pirmo reizi tika vilktas līnijas patstāvīgai Latvijas valstij.. Runāja agronoms Ulmanis apsvērti, bez pārsteidzībām un asumiem, apsvērdams itin visus apstākļus un iespējas. Bet kad nesalaužama ticība atskanēja runātāja vārdos: “Latvija ir un būs, Latvija būs neatkarīga Latvija!” – visi pacēlās kā spārnos..

***

Pārsteidzoši, ka 1915. gadā, kara sākumā, Virza jau iztēlē redz, kā karavīri atgriežas mājās ar slavu un rētām un “stāstīs tie par kariem pie lauku pavardiem pa klusiem novakariem”. Reizēm tomēr viņa dzeja ir pilnīgi konkrēta, piemēram, Valkas apdzejojums 1918. gadā:

„Pēc Petrogradas ielām, koncertiem un dumpjiem,
Kur arvien mazāk galvu paliekas pie rumpjiem,
(..) nu atnests esmu es
Kur Valka klusi snauž pie rāmās Pedeles.”

Tā kā šajā laikā Valka ir kā mazā Rīga, Virza garajā dzejojumā piemin gan redaktoru, gan rakstniekus Antonu Austriņu, Pāvilu Rozīti, Jāni Sudrabkalnu, Jāni Akurateru, gan daudzas aktrises.. Beidzot vakarā viņš sagaida draugu:

“Tas Skalbe. Izeju. Uz ielām viss jau kluss,
Mēs laukos aizejam, tur redzam vakarus,
Kas zili, zaļi, sārti dziest pār mežu tālu.
Tumšs. Tikai lielceļš stiepj caur krēslu lentu bālu.”

Velga Kinca. “Tik paliek pants, ko dzejnieks sacerējis...” // Latvijas Avīze. – Nr.26 (2003, 29.dec.), 16.lpp.

***

Voldemārs Zāmuēls. Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome

Doma par politiski autonomu Latviju bija nobriedusi jau pasaules kara sākumā; viņa nostiprinājās ar Latviešu Bēgļu Apgādāšanas komitejas, Latviešu Strēlnieku bataljonu un Vidzemes, Kurzemes un Latgales Zemju Padomju nodibināšanos un neatlaidīgi prasīja iemiesojumu tad, kad bija sācies Krievijas sabrukums, t. i. 1917. g. otrā pusē.

Līdz ar to izvirzījās prasība pēc centrāla orgāna, kurš autonomās Latvijas ideju izvestu dzīvē. Dažu politisku, sabiedrisku un kareivju organizāciju delegāti, skaitā ap 20, sapulcējas 1. un 2. oktobrī, 1917. g., Pēterpilī, Centrālās Bēgļu Apgādāšanas komitejas telpās, lai apspriestu jautājumu par šāda orgāna nodibināšanu, kuru jau toreiz nosauca par Latviešu Nacionālo Padomi..

18.-21. oktobrī Pēterpils Organizācijas Komiteja nolēma sasaukt Nacionālo Padomi 29. oktobrī 1917. g. Valmierā. Šī Nacionālās Padomes dibināšanas sapulce nevarēja notikt aiz apvērsuma Krievijā, kad visu varu saņēma savās rokās lielinieki; sapulci atlika uz 16. novembri Valkā..

17. novembra sēdē pieņēma A. Dobeļa un K. Skalbes apvienotu rezolūciju: «Sapulce pasludina sevi par Latviešu Pagaidu Nacionālo Padomi..

18/19. novembrī Nacionālā Padome nolemj: Griezties pie ārvalstīm ar deklarāciju par Vidzemi, Kurzemi un Latgali kā autonomu valsts vienību, kuras attiecības uz ārieni un iekšējo iekārtu noteiks Satversmes sapulce.. Nolemj sūtīt uz ārzemēm delegāciju ar vienkāršu, bet izsmelošu direktīvu: «Pilnīga tautas pašnoteikšanās». Delegācijā ievēl J. Kreicbergu, Z. Meierovicu, J. Čaksti un J. Sesku. Atzīst, ka valdei un dibināmo nodaļu centriem jāatrodas uz Latvijas teritorijas — Valkā, izņemot Ārlietu nodaļu, kuras sēdeklis ir Pēterpilī..

Turpinājums seko

Pirmā Nacionālās Padomes sesija ilga no 16.— 19. novembrim 1917. g. Sēdes notika: pirmā, trešā un ceturtnā dienā — Valkas pilsētas valdes namā un otrā dienā Kooperātoru biedrības telpās pie Lugažu laukuma..

Pirmā Nacionālās Padomes valdes sēde notika Valkā 20. novembrī 1917. g. Izlēma dažus organizēšanas jautājumus un vienojās par paredzētā uzsaukuma tautai pamata līnijām..

Tā tad Nacionālās Padomes mūžs skaitāms no 16. novembra 1917. g. (vecā stīla) līdz 17. novembrim 1918. g. (jaunā stīla).

Par Nacionālās Padomes nozīmi lai spriež viņas vēsturnieks Līgotņū Jēkabs. Savā grāmatā «Latvijas valsts dibināšana» 498. 1. p. viņš nodod šādu noslēdzošu atzinumu: «Šinī vēsturēs brīdī radās Latviešu Pagaidu Nacionālā Padome ar skaidri noteiktu vēsturisku uzdevumu: veidot konkrētas formas Latvijas valsts ideālam, uzturēt vienībā tautas organismu, iekurt kautrās sirdīs ticību uz nākotni, ievadīt patstāvīgās Latvijas domu Eiropas valstu diplomātijā un padarīt Latvijas jautājumu par starptautisku jautājumu pasaules miera norēgulēšanā. Šos uzdevumus, tiem spēkiem un līdzekļiem, kādi Nacionālajai Padomei bija, tā sekmīgi veikusi, — tas ir viņas vēsturiskais nopelns un nozīme.»

***

Valka un Valmiera bēgļu laikā kļuva latviešu garīgie un saimnieciskie centri. Vidzemē salasīto un Krievijā izklīdušo latviešu garīgie stiprinātāji bija laikraksti. Vislielākā nozīme šajā laikā piekrita laikrakstam „Līdums”, kurš līdz ar centrālbiedrību un „Konzumu”, pārcēlās no Rīgas uz Valku. „Līdums” bija tuvs Latviešu lauksaimniecības centrālbiedrības aprindām un izpauca noteiktu nacionālu patriotisku domu, kuru loloja lielākā latviešu intelliģences daļa..

Ap „Līdumu” pulcējās gandrīz visa nacionālā Rīgu atstājusē intelliģence, viņa līdzstrādnieku sarakstā varēja lasīt visu tā laika latviešu rakstnieku, dzejnieku, mākslinieku, publicistu, agronomu, zinātnieku un politiķu vārdus; tur bija: J. Akurāters, A. Austriņš, E. Bauers, J. Blūmbergs, V. Dambergs, V. Eglīts, A. Erss, J. Ezeriņš, E. Freivalds, V. Gulbis, J. Janševskis, Alfr. Kalniņš, A. Kēniņš, K. Krūza, A. Kroders, J. Lapīņš, L. Ļaicēns, Z. Meierovics, V. Plūdons, P. Rozītis, V. Šiliņš, K. Skalbe, V. Skubiņš, K. Ulmanis, Ed. Virza, E. Vulfs v. d. c. Laikrakstu vadīja redaktors Otto Nonācs. Būdams piedzīvojis žurnālists, latviešu patriots un tālredzīgs politiķis, viņš prata iztulkot latviešu materiālās kultūras vadītāju domas un atrast saskaņu starp viņiem un garīgās kultūras ideologiem. Tamdēļ starp „Līduma” izdevējiem, kuri bija arī centrālbiedrības un „Konzuma” vadītāji, un līdzstrādniekiem vienmēr valdīja vislabākā saskaņa. „Līdums” droši varēja runāt par latviešu sirdij vistuvākām lietām, un kā tālaika vienīgais uz latviešu zemes plaši izplatītais laikraksts, ieguva vadošu nozīmi. Ka tas lielu vērību piegriezta latvju strēlniekiem, tas nozīmēja cerību, ka tie būs Latvijas idejas nesēji un neatkarīgās Latvijas karaspēks, kurš reiz stāsies zem nacionālā karoga..

Turpinājums seko

Valkas nozīme šai laikā arvienu būs jāatceras, kad runās par Latvijas tapšanu. Svarīgo nacionālo ideju realizēšanā piedalījās nevien no Rīgas atbraukusē intelligēnce, bet arī vietējie ļaudis, sevišķi valcēnieši, valmierieši un rūjienieši. Ziemeļlatvijā patriotiskai cīņai jau bija gatavota pirms tam, kad pierobežā, sevišķi Valkā, starp igauņiem un latviešiem norisinājās sacensība par nacionālo pārsvaru kultūras un saimnieciskā laukā. Jau gadus trīsdesmit te bija strādāts kultūras darbs biedrībās.. Valka sevišķi rosīga sabiedriskā dzīve kļuva ap 1905. gadu, kad nodibinājās Palīdzības biedrība un iznāca Valkas laikraksts „Kāvi”, ko rediģēja students Jānis Lapiņš. Blakus Palīdzības biedrībai darbojās Saviesīgā biedrībā; un viņas sacentās teātru, koncertu un lekciju rīkošanā un latviešu pulcināšanā pie sabiedriskā darba..

Kara sākumā Valka jau bija stiprs kultūras cietoksnis Latvijas ziemeļos. Bēgļu vilnis to padarīja par visas Latvijas galveno centru, no kura latviskā patriotiskā doma staroja Vidzemē, Kurzemē un arī Latgalē..

Sākot ar bēgļu laiku, Valkai piekrita svarīgāka loma, nekā citām Vidzemes pilsētām, tamdēļ ka te atradās politiski aktīvais laikraksts „Līdums”, kur tika kaldināti Latvijas garīgie un politiskie ieroči..

***

Kaut gan Valka pirms revolūcijas jau bija kļuvusi neokupētās Latvijas daļa, Vidzemes un pa daļai arī Latgales, vadošais centrs, dzīve te ritēja samērā mierīgi un lēni ar frontes aizmugures, pat miera laika piegāršu, kauču starp Rīgu un Jelgavu un gar Daugavu dunēja lielgabali, atbalsodamies, kā tāli pērkona grāvieni, līdz pat Sedas mežiem pie Igaunijas robežas. Pilsētiņa karu pazina tikai no šiem tāliem dunieniem un laikrakstiem. Bēgļu plūdi jau bija norimuši, viņi novietoti pajumtēs un darbā, par viņiem gādāja komitejas..

Palīdzības biedrība no bēgļiem saorganizēja kori un orķestri un Lugāžu baznīcā uzveda orātorijas, uz Valku atbēgušie aktieri Viesīgā biedrībā rīkoja izrādes.. Kungu ielā katru vakaru divi vīri grieza grāmatspiedes ratu, un no mašīnas bira laukā avīžu lapas ar galvu „Līdums”. Redakcijā darbs ritēja parasti, saistīts ar pilsētiņas sensāciju nabago dzīvi, bet arī ar saspīlēti piegrīztu uzmanību kara frontei, bēgļu postam un latviešu strēlniekiem. Avīze šo uzmanību un ar to saistītās nojautas par Latvijas tautas un zemes likteni iznēsāja pa bēgļu punktiem Latvijā un Krievijā, pa mājām, zemnīcām un ierakumiem. Nojautas brieda kongresos un sapulcēs, lai pārvērstos domās un gribā.

Šie kongresi bija pirmie vēl šaubu biedētie, bet varonīgie Latvijas valsts vēstneši. Tie notika Valmierā, Valkā, Pēterpilī, Tērbatā. Viņi pulcēja kopā izkaisīto latviešu tautu, lai spriestu par bēgļu apgādību, par rekvizīcijām, par sugas lopu paglābsanu un daudzām citām dienas rūpēm, bet kad runāja par tautas pulcēšanu uz savas zemes un latviešu strēlnieku pulkiem, tā jau bija simboliska runa par Latvijas patstāvību. „Līdums” kongresu lēmumus aiznesa tautai.

Avīzes redaktori sēdēja visi ap vienu galdu Kalēju ielas stūra mājā un gatavoja manuskriptus. Ar to arī viņi kaldināja Latvijas valsti: lielākā tautas daļa te loloto patstāvības domu pieņēma. Apzinīgo nacionālistu slānis auga.

Redaktoriem visu dienu darbs redakcijā, no kurienes galvenais redaktors O. Nonācs gandrīz neizgāja, koncentrēdamies caur brillēs stikliem manuskriptos. No rīta viņš citiem redakcijas darbiniekiem pastāstīja, kas vakar spriests izdevēju sapulcē par bēgļu lietām, avīzes virzienu, strēlniekiem. Pēc tam apakšredaktoriem jāķeras pie telegrammu tulkošanas un vietējo ziņu sastādīšanas. Redaktors O. Nonācs raksta rītdienai ievadu. Redakcijā viņš galvenais ievadnieks, tikai K. Skalbe šad tad mēģinājās arī šajā nozarē..

Turpinājums seko

Valkā ļaudis turējās kopā, gribēja sastapties, aprunāties, dzirdēt ko jaunu. Redakcija un viņai tuvie ļaudis sestdienas vakaros gāja no pilsētas laukā, pie Ruķeļu saimnieka Jāņa Pavloviča. Viņš dzīvoja pāris kilometrus no pilsētas starp plašām kāpostu plantācijām un ābelēm. Skalbe šos vakarus atdzīvināja ar politiskām sarunām, Austrīņš ar cauri sienām skanošām dziesmām. Reiz atnāca arī tagadējais ministru prezidents Kārlis Ulmanis. Tad vēl nebija lāga jausmas, kā veidosies Latvija, vai būs autonomija, vai patstāvība, bet izcēlās jau garas pārrunas par latviešu naudu, par dzelzceļu nozīmi Latvijas budžetā, par agrāro reformu un muižu sadalīšanu — ar atlīdzību, vai bez atlīdzības.

Pēc divām dienām Valkas sabiedrība un apkaimnieki steidzās uz Valkas krājkases zāli. Tur Ulmanis lasīja lekciju par saviem pieredzējumiem Amerikā. Runa atklāja Latvijā nepieredzētas lietas, amerikāniskus ieradumus, darba veidus un lielo nodošanos darbam, kad darbs ir kā pašmērķis, kā svētums..

Drīz pēc tam, kad revolūcija atklāja ceļu brīvai organizēšanai, tajā pašā telpā sanāca kāda svarīga sapulce, kurā bij ieradušies ap 200 delegātu no 17 vietām. Tā bija Latviešu zemnieku savienības dibināšanas sapulce. Sapulci vadīja Kārlis Ulmanis. Tā bija pirmā tik plašā latviešu zemnieku organizēšana latviešu tautas mūžā. Savienība jau varēja uzrādīt 1500 biedru. Sapulce notika 29. aprīlī 1917. g. Jaunā organizācija ar K. Ulmani priekšgalā kļuva nozīmīgākā Latvijas valsts organizētāja, arī vēlāk tā bija vadošā svarīgos valsts jautājumos..

Otrs plašs kongress sanāca Valkā, sabiedrisko organizāciju kongress. Te Miķelis Valters deklarēja Latvijas valsts principus ar tik drošiem projektiem, kā Latvijas saeima un nauda. Toreiz tas daudziem likās par tālu sniegts.

Sie kongresi bija pirmie šaubu pilnie, tomēr drošie Latvijas valsts vēstneši. Viņu rezolūcijas tautā atrada atsaucību..

***

Izkāpjot no vilciena Valkas stacijā, es izdzirdu skaņu govs māvienu, kas nāca no tās puses, kur atrodas Rukeļu saimnieka Pavloviča mājas. Es nodomāju, ka tā ir laba zīme, jo govs vairāk nekā citi dzīvnieki nes ļaudīm apmierinājumu. Lēnām acīm, nesteidzīgi soļodams uz ganībām un mājās no tām, viņas ir kā enkuris, pie kura piesienas laimīga un labklājīga dzīve..

Ne Rīga, bet Valka ir sasaistīta ar mūsu valsts pirmajiem sākumiem. Un tā tas arvienu valstīm nodibinoties. Ne pilsētas ar lieliem namiem un augstiem torņiem, vēsturē izdaudzinātas, ir viņu šūpulis, bet neievērojamas mazpilsētas, kuru mazos namiņus apskalo sīkas upītes. Tā tas ir arī ar Valku un Liepāju, un starp šīm divām pilsētām mūsu valsts dibinātāji šaudījās līdzīgi atspolēm, ko laikmeta birdos šāva šurpu turpu vēsture, auzdama mūsu valsti.

Uz Valku jau 1915. g. pārcēlās "Līdums", viņam līdzīgi daži rakstnieki un lauksaimnieku politiskie darbinieki, bet pēc Rīgas krišanas šie apmetās uz dzīvi liela garīgās Latvijas daļa. Aktieri šie nodibināja savu teātri, no kura attīstījās vēlākais Nacionālais teātris. Dažādas politiskās grupas šie noturēja savas sēdes, no kurām vēlāk izveidojās Tautas padome.

***

Ādolfs Erss. Namiņš Semināra ielā

Galda atvilknē man guļ vecs bārdas nazis ar raga spalvu un biezu asmeni, kas daudzos gados notrīts gluži šaurs. Tas ir kā vecs dālderis, ko uzglabā kolekcionārs, lai atcerētos izbijušu impēriju, vai kara gājienu ar zemē apraktām naudas lādēm un ordeņiem. Man šis nazis atgādina draugus un notikumus, ar kuriem ir saistīts Latvijas valsts nodibināšanās laiks. Vēsturē ierakstāmi sarežģījumi sakrustojās tā, ka ar šo svarīgo laikmetu kļuva slavena aizmirstā ziemeļu pilsētiņa Valka. Pēc Rīgas okupācijas, tur novietojās lielākās latviešu organizācijas un vienīgā avīze, kas, Rīgai krītot vāciešu rokās, palika dzīva. Toreiz kara atrisinājumu neviens neparedzēja, un latviešu politiskā doma bija sadrumstalota līdz ar politiķu izklīšanu frontēs un Krievijas pilsētās. Tikai pienākot laikam, latviešu centieni apvienojās Valkā, kura kļuva pirmās valstiskās organizēšanās centrs..

Tagad nazis man guļ atvilknē, un to pacilāju vienīgi tad, kad gribās atcerēties Valkas laikus un Semināra ielas namiņu, kas nebija lielāks par pasakas mājiņu uz vistas kājas, un kura logi bija tik zemi, ka gultā gulēdams varēju redzēt garām aizejot Pāvila Rozīša augstu celtās kājas; te pat Virzam bija jānoliecas pie rūts, lai zem delnas redzētu, vai esmu mājās..

Turpinājums seko

Antons Austriņš toreiz bija tik garš, ka manā istabā tikko nemetās pie griestiem. Man reiz bija tapt bārddzinim un viņa vaigu gludināt. Toreiz posāmies uz kādu ballīti Ruķeļos, kur ieradīšoties arī Kārlis Ulmanis. Iedami turpu labā pulciņā, kuru atdzīvināja Skalbe ar vienmēr interesantām politiskām sarunām, tiešām satikām arī Ulmani, soļojot uz Ruķeļiem pie Pavloviča. Iesākās strīdi par autonomiju un valsti, par latviešu naudu un dzelzceļu nozīmi latviešu valsts budžetā..

Pievakaros literāti ar saviem draugiem sagāja vakarēt: lasīja jaunākās dzejas un neiztika bez politikas. Atbrauca gleznotāji: Strunķe, Tone, Ūbāns ieradās no frontes, Suta atveda no Krievijas futūrismu. Valka brieda..

Pēc ķeizara atteikšanās sākās burzma, kuru sauca par revolūciju.. Gājieni ar karogiem un dziesmām, lēnās upēs tecēja pa Valkas ielām: plivinājās Latvijas sarkanbaltais, Igaunijas - melnzilais un internacionāles sarkanais. Zem katra dziedāja savu, un runāja citu. Marseljesa orķestros gāja kliegties ar internacionāli un Būru maršu. Nacionālo karavīru apvienība atbrauca un apmetās pretim pastam ar savu avīzi, kura sacentās ar "Cīņu" un "Iskolatu". "Līdums" gaidīja aizbraukšanu uz Rīgu, kur proklamēšoties Latvijas valdība..

Ardievu, Valkas klusās ielas, romantiskās dzirnavas, Putras kalns, Ruķeļi, mēs aizbraucām uz jauno galvas pilsētu ar ticību, ka tas, ko esam gribējuši, piepildīsies..

Ziemeļnieki, 1919-1969 : rakstu krājums Latvijas brīvības cīņu 50 gadu atcerei. [Čikāga] : Ziemeļlatvijas Brīvības cīņu atceres rīcības komiteja, 1970. - 1.sēj., 91.-95.lpp..

***

1917. gadā Rīgā vēl nenoteikti runāja tikai par autonomiju. Neatkarīgās Latvijas zvaigzne uzlēca Valkā, kur vēlā rudenī sanāca Latviešu Nacionālā Padome, lai izteiktu protestu par Kurzemes pievienošanu Vācijai un pasludinātu, ka Vidzeme, Kurzeme un Latgale ir nedalāma, neatkarīga valsts vienība, kuras iekārtu noteiks Latvijas Satversmes sapulce. Tā bija pirmā Latvijas pasludināšana. Bija tumšas dienas. Rīga bij kritusi, zeme saplēsta divās daļās, tauta sašķelta, saplosīta un izkaisīta. Latviešu sabiedriskās organizācijas un laikraksti, kādi vēl bij atlikuši, atrada pēdējo patvērumu mazajā Valkā. Ar sāpēm mēs noskatījāmies, kā vienotās tautas kādreizējā cerība — latvju strēlnieki — maršēja projām uz Krieviju, kaut gan citas izejas viņiem nebij, ja negribēja krist vācu gūstā.

Vēlētā Vidzemes Zemes Padome bij sašķēlusies divās daļās, jo kreisais spārns, kurš bij vairākumā, noteikti slējās uz lieliniecisma pusi, un liberālās un demokrātiskās partijas nevarēja viņam sekot. Tanī pašā laikā jau Valmierā nodibinājās "Iskolats", kurš sludināja strādnieku diktatūru. Viņa pusē nostājās arī karaspēks. Un pēc visiem demokrātiskiem likumiem vēlētai kreisai Zemes padomei nebij ne drosmes, ne gribas aizstāvēt savas suverēnās tiesības. Viņa gatavojās lēnām norietēt vai ieņemt mazāka spīdekļa vietu blakus "Iskolata" sarkanai saulei. Bet "Iskolats" neļāva viņai dzīvot. Ar Zemes padomes sašķelšanos nebij vairs nevienas iestādes, kas varētu runāt vienotas tautas vārdā. Bet to prasīja mūsu sašķeltās zemes un tautas liktenis, ar kuru spēlējās svešas varas. Kurzemē bij radusies kāda vācu iecelta Zemes padome, kura bij izteikusi vēlēšanos pievienoties Vācijai. Vajadzēja pacelt balsi uz ārieni pret šādu tautas gribas viltošanu. Šādos apstākļos notika Latvijas iecerēšana un sastādījās Nacionālā Padome no visām redzamākām organizācijām un politiskām partijām (izņemot sociāldemokrātus), lai izteiktu vienotās tautas gribu uz valsti, uz neatkarīgu Latviju. Vienotās, neatkarīgās Latvijas ideju, kuru Nacionālā Padome pasludināja ar svinīgu uzsaukumu visiem latviešiem, tauta uzņēma ar sajūsmu.

Turpinājums seko

Augstu paceltu pār saplosītām šķiru cīņām, viņa pirmo reizi visā pilnībā ieraudzīja vienotās zemes un tautas mērķi — neatkarīgu Latviju, aiz revolūcijas dūmiem — balto tautas pili. Zināms, arī revolūcija šī mērķa sasniegšanu tikai veicināja, sagraudama veco cara valsti, lai uz viņas drupām varētu no jauna iekārtot savu dzīvi brīvas tautas. — Nekad tauta nav bijusi tik atsaucīga un devīga kā šinīs dienās. Īsā laikā dažādas organizācijas sameta Nacionālās Padomes mērķiem lielāku summu. Uzsaukums „Visiem latviešiem” tika nodrukāts 25 000 eksemplāros un izplatīts ar Bēgļu centrālās komitejas palīdzību pa visu plašo Krieviju. Tālās latviešu bēgļu nometnēs šo aicinājumu uz neatkarīgu Latviju uzņēma kā gaišu priecās vēsti.

Visur dibinājās Nacionālās Padomes nodaļas, kuras pulcēja un vienoja izkaisīto tautu ap neatkarīgās Latvijas karogu. Toreiz šo karogu kā mazu nozīmi nēsāja pie krūtīm visi mūsu pirmie nacionālie darbinieki. Atceros, kad bij beigušās Nacionālās Padomes sēdes Valkā, nelaiķis Zālītis noņēma no savām krūtīm šo karodziņu, klusā, dziļā sakustinājumā pagājās uz priekšu un teica: „Ar šo karogu mēs ieiesim Rīgā!” Skaists bij šis iecerēšanas laiks! Še, Valkā, tika iecerētas un daļai izveidotas Latvijas redzamākās mākslas un kultūras iestādes: Nacionālais teātris, Nacionālā opera, kuru Pēterpilī saorganizēja dzīves atjaunošanas nodaļas vadītājs A. Frīdenbergs un jau okupācijas laikā pārveda uz Rīgu. Še entuziasma pilnos vakaros pie viesmīlīgā Ruķeļu saimnieka tika pārrunāta arī kultūras fonda vajadzība. Latvija bija saplosīta un izpostīta, toties skaistāka un pilnīgāka viņa pacēlās mūsu sapņos. Mēs viņu redzējām kā māti, kura salasa savas tautas sakapāto miesu un no jauna savieno to ar brīnumdarošo dzīvības ūdeni.

Arī Latvijai ir bijusi sava Betleme, mazā nabadzīgā Valka, pār kuras zemiem nomelnējušiem jumtiem toreiz spīdēja tik lielas, kuplas zvaigznes. Lai pēc desmit gadiem, kad sabiedrība nogrimusi rupjā materiālismā, pār Latviju atkal nāk šis agro zvaigžņu spožums.

***

Jēkabs Janševskis. Manas atmiņas par Ziemeļvidzemi

1919. gada sākumā, kad Rīga atradās lielinieku rokās, un Pagaidu Valdība bija pārcēlusies uz Liepāju, es uzturējos Aizputē, strādādams apriņķa valdē. Apmēram marta vidū saņēmu no Tautas Padomes locekļa O. Nonāca, sava agrākā jaunākā darba biedra «Latvijas» redakcijā, telegrāfisku uzaicinājumu, aizbraukt pie viņa Liepājā. Aizbraucu, un te nu dabūju no Nonāca zināt, ka Pagaidu Valdība nolēmusi izdot Valkā latviešu laikrakstu, lai ar tā palīdzību sauktu un modinātu Ziemeļ-Vidzemes latviešus uz kopēju cīņu par patstāvīgu, neatkarīgu Latviju un viņas aizstāvēšanu pret ārējiem un iekšējiem ienaidniekiem. Avīzes izdošanu un vadīšanu Pagaidu Valdība bija uzticējusi O. Nonācām, un viņš aicināja mani un dzejnieku E. Virzu, braukt viņam uz Ziemeļ-Vidzemi līdz un strādāt izdodamā laikraksta redakcijā..

Ziemeļ-Vidzeme ar Valku kā centru bija gandrīz vienīgais stūrītis Latvijā, kur patlaban nebija nedz vācu, nedz lielinieku okupācijas, jo pēdējo kara pulkus jaunās igauņu republikas sparīgā armija ar somu savvaļnieku palīdzību bija nesen aizdzinusi projām. Tā tad Ziemeļ-Vidzeme bija tiešām vienīgā vieta, kur vēl bija iespējams izdot brīvu, bezcenzūras laikrakstu..

Turpinājums seko

22. aprīlī, — taisni tāī dienā pēc Lieldienām, — sākām izdot dienas laikrakstu «Tautas Balsi»..

Savu avīzi mēs nu turpinājām izdot tālāk un tai bija plaši panākumi, — jau drīzā laikā abonentu skaits pieauga uz 16,000, kas nelielajā Ziemeļ-Latvijas stūrī uzskatāms par lielu panākumu. Nebija tur, laikam, nevienas latviešu sētas, nevienas lielākas ģimenes, kur «Tautas Balss» nebūtu bijusi sastopama. Cita latviešu laikraksta tur toreiz nebija, nedz arī varēja kādus dabūt kur no citurienes. Tas taisnība. Tomēr galvenais, kas šim laikrakstam tik sekmīgi pašķīra ceļu, bija viņa dedzīgais patriotisms, gaišā, drošā valodā, taisni kā piemērota toreizējam cīņas laikmetam par patstāvīgās Latvijas eksistenci. Te Nonācs bija īsts cīņas vīrs, pie kam viņam spēcīgi palīdzēja Ēd. Virza..

Pēc Pagaidu Valdības atgriešanās no Liepājas atpakaļ Rīgā, arī Nonācs ar Virzu aizbrauca uz Rīgu, tā kā es Valkā paliku viens. Kad Rīgā bija jau nodibinājušies vairāki jauni laikraksti, es ar oktobra sākumu likvidēju Valkas “Tautas Balsi”..

Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados : [rakstu krājums] / galvenais redaktors Alfreds Bīlmans ; redaktors-sastādītājs Julijs Izaks ; literāriskais redaktors Lizete Skalbe. - Rīga : Golts un Jurjans, 1928. – 32.-35.lpp.

***

Kad nu beidzot esmu nonācis Valkā un apmeties Lugāžu laukumā pilsoņa Tiltiņa mājā un, istabā ar atsevišķu ieeju sēdēdams, atminos visu to, ko ceļā tiku dzirdējis un redzējis, tad par prieku un pamācību es tās lietas aprakstu jums, mani draugi, Liepājā. Jūs jau zināsiet, ka es braucu ar kuģi „Maiga”..

..pilsētu es mīlu novērot, sēdēdams pie loga. Tādos brīžos mani saista Latvijas karogs, kurš plivinās gandrīz Valkas otrā galā uz augstākās mājas, kur atrodas Ziemeļ-Latvijas Sarkanā Krusta slimnīca. Es ceļos agri, līdz ar rīta plaukšanu un redzu kā viņš vēl dus gurdi piekļāvies mastam. Tad viņš līdz ar pirmo vēju, lēnām sakustas, attinas, iemirdzas saulē un laistas ar savām gaišajām krāsām cauru dienu pār pilsētu. Lūk, kur augsts mērķis, ciešanu beigas un mūžīga slava! Dažādas niknas varas grib mums šo karogu izraut no rokām un samīt ar kājām. Bet vēl mūsu zemē nav izsīkušas stipras rokas un stingras gribas, tie viņu noturēs paceltu pār Latviju..

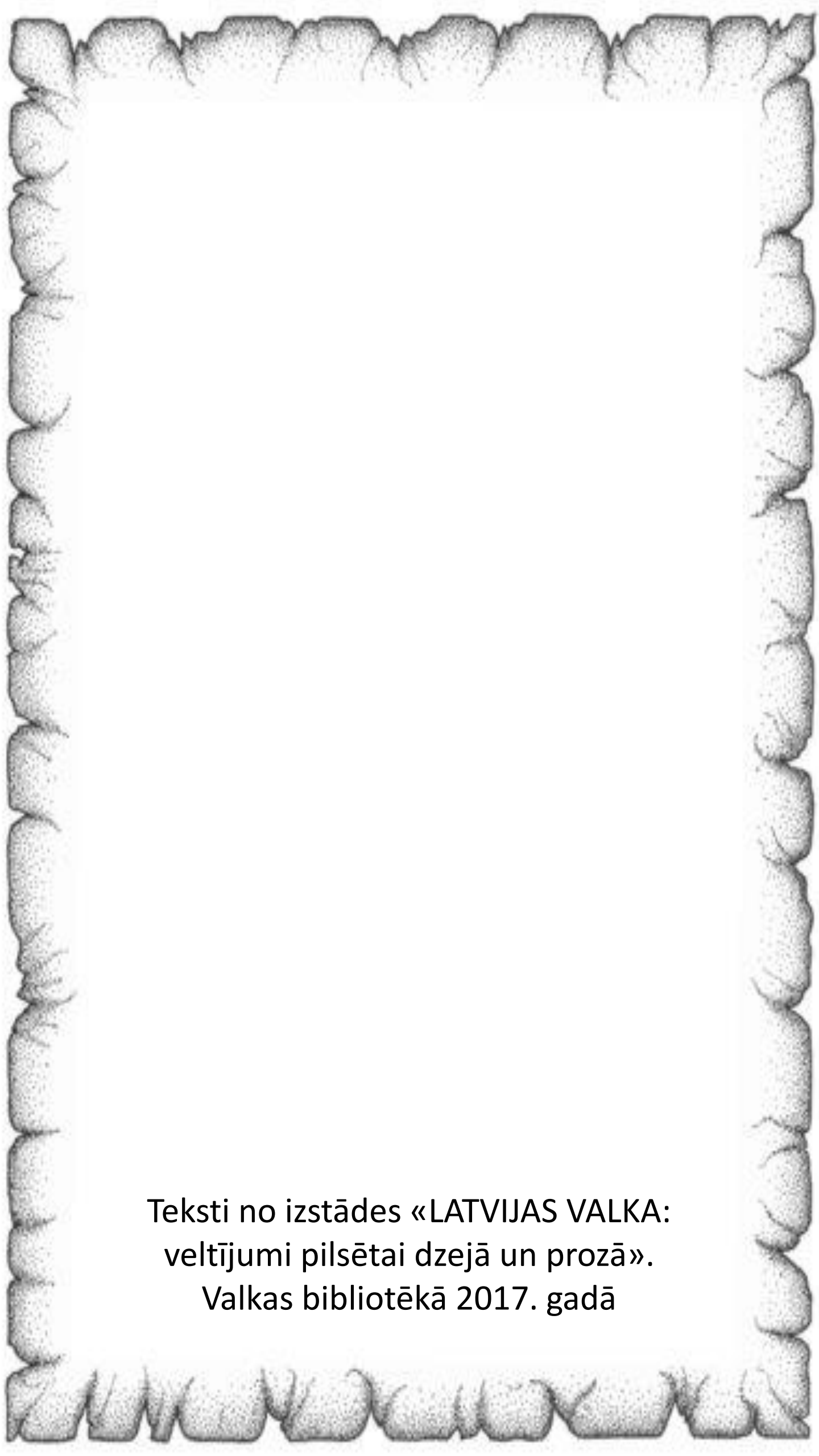
Valkā, 1919. g. februārī

***

Vislatviskākā pilsēta tomēr ir mūsu Valka. Viss liels nacionālo cīņu laiks šē uzplaukst dzīvā darbā. Tas skan cauri visām ielām kā tālu dimdošu soļu atbalss. Tur ir “Varonu iela”, “Beverīnas iela”, “Tālavas iela”. . .

Ir jābrīnās par to, kas šē tik īsā laikā padarīts. Ir uzcelta elektriskā stacija, ērta un gaiša slimnīca, kura noderēs tāpat Valkai, kā tuvākai apkārtnēi, kalnā patlaban ceļ skaistu pamatskolu, kura jau šoruden nāks zem jumta. Bet kapsētas kalnā skan akmeņkaļa kalts. Tur tēlnieks Millers darina granīta pieminekli kritušiem varoņiem, kuru atklās oktobrī. Arī iedzīvotāji liekas apgaroti no šā celšanas prieka. Visur spīd jaunas latviskas ģēveles, pie kurām redzama architekta Kundziņa roka. Viss tiek darināts ar latvisku gaumi — pat avīžu būdiņa — tāds nieks, izskatās tik pievilcīga, ka viņai grūti garām pāiet, nepajautājot vecam avīžu pārdevējam, vai viņam nav “Jaunāko Ziņu” sestdienas numurs. Darba prieks šē ir liels.

Teksti no izstādes «LATVIJAS VALKA:
veltījumi pilsētai dzejā un prozā».
Valkas bibliotēkā 2017. gadā